

The Role of Libraries and Librarians in Designing and Creating an Organizational Knowledge Repository

Samaneh Abbasi

Master's degree, Department of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran.
samaneh.abbasi988@gmail.com

Mahdi Mohammadi

Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran
(Corresponding author). mahdi.mohammadi203@gmail.com

Reza Karimi

Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran.
karimirez@gmail.com

Abstract

Purpose: This study aims to examine the role of an organizational knowledge repository in managing and disseminating the scientific findings of the academic community. The research results indicate that the design and creation of these repositories are the outcomes of collaborative efforts among various departments within an organization. University library staff can play a crucial role in fostering communication with faculty members and, through their collaboration, create new opportunities for knowledge production. They, along with computer and software specialists and managers of organizational knowledge repositories, can be responsible for designing, evaluating, and maintaining the output processes for digital collections. For this reason, one of the primary tasks and responsibilities of librarians in academic libraries is knowledge management, particularly the establishment and administration of an academic organizational knowledge repository. In this context, the purpose of the current study is to examine the role of academic libraries in the design and development of an organizational knowledge repository.

Method: The method employed in this research is the library or documentary method. Initially, the study reviews existing research on organizational knowledge repositories, followed by a discussion of their definition and the necessity of their establishment in universities. Furthermore, the role of libraries and university librarians is examined as a new function in the creation and expansion of organizational knowledge repositories, in alignment with the research objectives.

Findings: University libraries play a crucial role in knowledge and information management due to their expertise in organizing information, utilizing metadata, and their familiarity with copyright and open access licenses. University librarians, due to their direct connections with knowledge production sources within universities—such as professors, students, and researchers—can play a fundamental role in encouraging authors to submit their materials to knowledge repositories. On the other hand, by enhancing the university's brand among specialists and increasing the visibility of research works, they can significantly boost the citation rate and impact factor of these works. This is a key achievement of

<https://doi.org/10.22091/stim.2023.8404.1823>

Received: 2023-04-07 ; Revised: 2023-05-15 ; Accepted: 2023-06-02 ; Published online: 2023-12-23

© The Author(s).

Article type: Research Article

Published by: University of Qom.

establishing an organizational knowledge repository, and they can play a fundamental role in this process. In addition, close interaction between academic librarians and library users—particularly researchers, professors, and students—during the information search process will facilitate the transfer of information to the knowledge repository.

Conclusion: In conclusion, the experiences of academic librarians in navigating and utilizing a diverse array of databases can significantly enhance the design of user interfaces for organizational knowledge repository software. Additionally, these experiences can inform the training of researchers on how to upload their work to the repository and efficiently search for and retrieve information. Although many academics and researchers are often reluctant to submit their work to organizational knowledge repositories, it is essential to thoroughly investigate the underlying reasons for this non-participation. Additionally, establishing effective communication with university officials is crucial to create a supportive environment for the development of these scientific repositories. The establishment of these repositories will enhance access to knowledge generated by the country's universities and provide a solid foundation for organizational knowledge repositories in universities nationwide.

Keywords: Institutional repositories, Academic libraries, Academic library librarians, Academic institutional repositories.

نقش کتابخانه‌ها و کتابداران در طراحی و ایجاد مخزن دانش سازمانی

سمانه عباسی

کارشناسی ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران. samaneh.abbasi988@gmail.com

مهدی محمدی

دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول).

mahdi.mohammadi203@gmail.com

رضا کریمی

دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران. karimirez@gmail.com

چکیده

هدف: با توجه به هدف مخزن دانش سازمانی برای مدیریت و انتشار یافته‌های علمی جامعه دانشگاهی، نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد طراحی و ایجاد مخازن دانش سازمانی حاصل کار و فعالیت بخش‌های مختلف یک سازمان است. کارکنان کتابخانه دانشگاه می‌توانند نقش مهمی در برقراری ارتباط با اعضای هیئت علمی ایفا کرده و با مشارکت خود، فرصت‌های جدیدی در تولید علم خلق نمایند. آنها می‌توانند همراه با متخصصان کامپیوتر و نرم‌افزار و مدیران مخازن دانش سازمانی، مسئول طراحی، ارزیابی و نگهداری فرآیندهای خروجی مجموعه‌های دیجیتال باشند. به همین علت، یکی از وظایف و رسالت‌های اصلی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی، مدیریت دانش و به طور اخص راه‌اندازی و مدیریت مخزن دانش سازمانی دانشگاهی است. در این راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در طراحی و ایجاد مخزن دانش سازمانی است.

روش: با استفاده از روش کتابخانه‌ای یا روش اسنادی، در ابتدا با مرور پژوهش‌های انجام شده درباره مخزن دانش سازمانی، پس از بیان تعریف و ضرورت‌های ایجاد آن در دانشگاه‌ها، با توجه به هدف پژوهش به نقش کتابخانه‌ها و کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان کارکردی جدید، در ایجاد و گسترش مخزن دانش سازمانی پرداخته شده است. **یافته‌ها:** کتابخانه‌های دانشگاهی با توجه به ماهیت کارشان در سازماندهی اطلاعات، کاربرد فراداده، آشنایی با حق‌مؤلف و مجوزهای دسترسی آزاد، نقش مهمی در مدیریت دانش و اطلاعات دارند. همچنین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی به دلیل ارتباط مستقیم با منابع تولید دانش در دانشگاه‌ها، همچون اساتید، دانشجویان و پژوهشگران، می‌توانند نقشی اساسی در جلب مساعدت نویسندگان برای ارائه مطالب خود به مخازن دانش داشته باشند. از طرفی، با کمک به

استناد به این مقاله: عباسی، سمانه؛ محمدی، مهدی؛ کریمی، رضا (۱۴۰۲). نقش کتابخانه‌ها و کتابداران در طراحی و ایجاد مخزن دانش سازمانی.

علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۹(۴): ۴۷۹-۵۰۲. <https://doi.org/10.22091/stim.2023.8404.1823>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۸؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۲؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۱۰/۰۲

ناشر: دانشگاه قم

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان.

برندسازی دانشگاه در بین متخصصان و افزایش رویت‌پذیری آثار پژوهشی و در نتیجه افزایش میزان استناد و ضریب تاثیر آثار پژوهشی، به عنوان دستاوردهای راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی، نقشی اساسی در این موضوع داشته باشند. علاوه بر این، تعامل نزدیک کتابداران دانشگاهی با کاربران کتابخانه، به خصوص پژوهشگران، اساتید و دانشجویان در جستجوی اطلاعات، به تسهیل انتقال اطلاعات به مخزن دانش کمک خواهد کرد.

نتیجه‌گیری: بنابراین، تجربیات کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی در جستجو و استفاده از طیف گسترده‌ای از پایگاه‌های داده، می‌تواند در طراحی رابط‌های کاربری برای نرم‌افزارهای مخزن دانش سازمانی و همچنین آموزش پژوهشگران برای بارگذاری پژوهش‌های خود در مخزن دانش سازمانی و جستجوی موثر و بازیابی آنها موثر باشد. هرچند بسیاری از دانشگاهیان و محققان، رغبت کمتری به سپردن آثار خود به مخازن دانش سازمانی دارند، اما لازم است ریشه این نوع عدم مشارکت‌ها مورد مطالعه دقیق قرار گرفته و با برقراری ارتباط با مسئولین دانشگاه‌ها، زمینه‌های لازم برای ایجاد اینگونه مخازن علمی فراهم گردد. راه‌اندازی اینگونه مخازن، دسترسی به دانش تولید شده در دانشگاه‌های کشور را آسان‌تر کرده و زمینه لازم را برای مخازن دانش سازمانی دانشگاه‌های سراسر کشور را فراهم می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: مخزن دانش سازمانی، کتابخانه‌های دانشگاهی، کتابداران، مخزن دانش دانشگاهی.

۱. مقدمه

شاید شما هم در همایش‌ها و نشست‌های تخصصی این جمله را که «امروزه مراجعان حضوری به کتابخانه‌ها کاهش پیدا کرده است» را بارها از زبان استادان، کتابداران، اندیشمندان و پژوهشگران رشته و حرفه شنیده‌اید. اکثر این افراد گلایه از این دارند که دانشجویان، استادان و پژوهشگران در انجام فعالیت‌های پژوهشی خود کمتر به کتابخانه‌ها و منابع اطلاعاتی آن مراجعه می‌کنند و برخی از بخش‌های کتابخانه‌ها از جمله بخش نشریات، و بخش مرجع رونق اولیه خود را از دست داده و یا در حال تعطیلی هستند. بخش عمده آن ناشی از تغییرات فناوری و شرایط به‌وجود آمده اطلاعاتی بوده و به نوعی می‌توان گفت که پیامد عصر فناوری اطلاعاتی است. ۷۶/۶ درصد از اعضای هیأت علمی عنوان می‌کنند که جهت مطالعه مقاله‌های مجلات و ۷۴/۴ درصد جهت مطالعه مطالب روزنامه‌ها به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کردند (Yusuf & Lwu-James, 2010)؛ در حالی که امروزه تمامی نشریات دارای سامانه اختصاصی هستند و کلیه فعالیت‌های پذیرش، داوری، و انتشار مقاله‌ها را با استفاده از فناوری انجام می‌دهند و وقتی مجله‌ای نه تنها جدیدترین مقاله‌های خود را بلکه مقاله‌های شماره‌های آتی خود را که هنوز زمان انتشار آنها فرانسیده را در قالب «مقاله‌های آماده انتشار» یا «زودآیند» به رایگان در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهد، آیا باز هم لازم است مراجعان برای خواندن و دیدن مطالب یک نشریه مسافت طولانی را تا کتابخانه طی کنند؟

وقتی خوانندگان آخرین و جدیدترین مقاله‌های نشریه را از وب‌سایت نشریه دریافت می‌کنند و نیازی به تهیه نسخه فیزیکی آن نمی‌بینند؛ دست‌اندرکاران نشریه مجبور هستند انتشار فیزیکی آن را قطع کنند. زمانی که مراجعه‌کننده می‌تواند پاسخ سوال خود را با «سه کلیک» از گوگل دریافت نماید، آیا باز هم لازم است به بخش مرجع کتابخانه مراجعه کند؟ بسیاری از این تحولات، اتفاقاتی بود که متخصصان رشته‌های مختلف آنها را از سال‌های قبل پیش‌بینی و گوشزد کرده بودند. در چنین شرایطی لازم است متخصصان برای انطباق و همگام شدن با تحولات روز، برنامه‌ریزی‌های لازم را به عمل آورده و آمادگی برای چالش‌های آینده را داشته باشند. برای حفظ بقای خود در این شرایط رقابتی کنونی، نیاز است متخصصان با انجام مطالعات نظام‌مند، تحولات اتفاق افتاده و پیش‌رو را ردیابی و پیش‌بینی نمایند. در غیر این صورت از عرصه رقابت کنار گذاشته خواهند شد و نمی‌توانند در آینده جایگاه خود را حفظ کنند.

لرزم انطباق و همگامی با تحولات آینده و برنامه‌ریزی در جهت رویارویی موثر با آنها ایجاب می‌کند که متخصصان رشته اهداف و کارکردهای رشته را متناسب با این شرایط تغییر دهند و با تکیه بر مهارت‌ها و دانش تخصصی، حرفه‌مندان آن حوزه کارکردهای جدیدی را در راستای نیازهای جامعه

تعریف نمایند. از رویکردهای جدیدی که کتابخانه‌های دانشگاهی در شرایط کنونی می‌توانند برای خود تعریف کرده و مهارت‌ها و توانایی‌های خود را به گونه‌ای دیگر در اختیار سازمان قرار دهند، راه‌اندازی «مخزن دانش سازمانی» و پیاده‌سازی «مدیریت دانش» است.

مخزن دانش سازمانی یک نظام الکترونیکی است که محصولات رقومی جامعه سازمانی را گردآوری، نگهداری و دسترس‌پذیر می‌سازد (Foster & Gibbons, 2005). همچنین مخازن دانش سازمانی فرصت آگاهی جامعه علمی را از برند یک موسسه یا دانشگاه و توان علمی استادان و دانشجویان آن دانشگاه فراهم می‌سازد. کرو^۱ (۲۰۰۲) محتوای مخزن دانش سازمانی را به عنوان یک پایگاه داده مبتنی بر مطالب صرفاً علمی و سازمانی تعریف کرده که به عنوان شاخصی ملموس برای تعیین درجه کیفی آن دانشگاه یا سازمان به‌شمار می‌رفت و با استفاده از آن، دانشگاه‌ها و موسسات می‌توانستند دانش تولیدی و فعالیت‌های تحقیقاتی، ارتباطات علمی، اجتماعی و اقتصادی خود را به منصفه ظهور گذاشته و باعث افزایش انگیزه برای تولید دانش بیشتر و بهبود وضعیت و ارزش علمی دانشگاه شوند.

امروزه مخزن دانش سازمانی در همه دانشگاه‌های معتبر جهان راه‌اندازی شده است. علاقه به ایجاد و توسعه مخزن دانش سازمانی دانشگاهی از دیگر فعالیت‌های عملیاتی در راستای رشد علمی جامعه بشری است (Jelagat, Odini & Wamukoya, 2021). از آنجا که هدف اصلی هر موسسه دانشگاهی، تولید، انتشار و حفظ دانش است، در طول این سال‌ها نقش‌ها و فواید مخازن دانش سازمانی، هم برای پژوهشگران و هم برای موسسات پژوهشی و دانشگاهی ثابت شده است (Lynch, 2003). به عنوان مثال، چاکوک^۲، نادوزی^۳ و اوکافور^۴ (۲۰۲۰)، درباره تاثیر مخزن دانش سازمانی در دانشگاه‌های نیجریه نشان دادند که پس از راه‌اندازی مخزن دانش در دانشگاه جوس^۵، رویت‌پذیری و خروجی تحقیقات موسسه به میزان قابل توجهی ارتقاء یافت. دانشگاه جوس قبلاً فاقد هرگونه رتبه در رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان^۶ بود، اما پس از راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی، در رتبه‌بندی اعلام شده در ژانویه ۲۰۱۰، دانشگاه در نیجریه به رتبه چهارم، در قاره آفریقا به رتبه هفتم و در کل جهان به رتبه هفت هزارم جهانی دست یافت. همچنین یافته‌های پژوهش‌های ایسانی و

1. Crow

2. Chukwueke

3. Nnadozie

4. Okafor

5. University of Jos

6. Ranking Web of World Universities

اوستلونده^۱ (۲۰۲۱) نشان داد که مسئولان دانشگاه‌های امارات متحده عربی، هدف اصلی مخزن دانش سازمانی دانشگاهی را افزایش رویت‌پذیری فعالیت‌های علمی دانشگاه‌های امارات متحده عربی در داخل، منطقه و بین‌الملل و حفاظت دیجیتال از فعالیت‌های علمی و تحقیقات دانشگاهی، و متمرکز کردن داده‌ها و اطلاعات پژوهشی همه دانشگاه‌های امارات متحده عربی در نظر گرفته بودند. ماهانتا^۲ (۲۰۲۱)، محتویات مخزن دانش سازمانی را منابع اطلاعاتی وبی در دسترس عموم می‌داند که کاربران می‌توانند بدون پرداخت هیچ‌گونه هزینه‌ای از آن استفاده کنند، در نتیجه سهولت دسترسی به پژوهش‌ها ضریب تأثیر آثار ذکر شده را هم افزایش می‌دهد.

کارکنان کتابخانه دانشگاه می‌توانند نقش مهمی را در برقراری ارتباط با اعضای هیئت علمی ایفا کرده و با مشارکت خود، فرصت‌های جدیدی در تولید علم خلق نمایند. آنها می‌توانند همراه با متخصصان کامپیوتر و نرم‌افزار و مدیران مخازن دانش سازمانی، مسئول طراحی، ارزیابی و نگهداری فرآیندهای خروجی مجموعه‌های دیجیتالی باشند. به همین علت، یکی از وظایف و رسالت‌های اصلی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی، مدیریت دانش و به طور اخص راه‌اندازی و مدیریت مخزن دانش سازمانی دانشگاهی است. بنابراین، شناسایی ضرورت‌ها، الزامات و چارچوب‌ها، برای ایجاد مخزن دانش سازمانی در دانشگاه‌ها، با در نظر گرفتن نقش کتابخانه‌های دانشگاهی، اولین شرط لازم برای تحقق این امر است. در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد است با توجه به پژوهش‌های انجام شده در خصوص نقش و جایگاه مخزن دانش سازمانی، به بررسی نقش کتابخانه‌های دانشگاهی و همچنین کتابداران به عنوان مراجع اصلی در طراحی، ایجاد و توسعه مخازن دانش سازمانی در دانشگاه‌ها بپردازد.

۲. تعریف مخزن دانش سازمانی

لینچ^۳ (۲۰۰۳)، با تعریف مخزن دانش سازمانی، آن را مجموعه خدماتی می‌داند که یک دانشگاه به اعضای جامعه خود جهت مدیریت و انتشار منابع دیجیتالی ارائه می‌دهد. در سال‌های اخیر بسیاری از دانشگاه‌ها، جهت اطلاع از فعالیت‌های کارکنان و اعضای هیأت علمی و جمع‌آوری سرمایه‌های فکری خود، اقدام به طراحی و پیاده‌سازی سیستم‌های مدیریت اطلاعات دیجیتال کرده‌اند. این سیستم‌ها پایگاه‌هایی هستند که به طور یکپارچه و در ارتباط باهم، شرایط لازم را برای ذخیره و بازیابی آثار تولید شده فراهم می‌کنند. به چنین سیستم‌هایی که مدیریت اطلاعات سازمان را

1. Itani & Östlundh

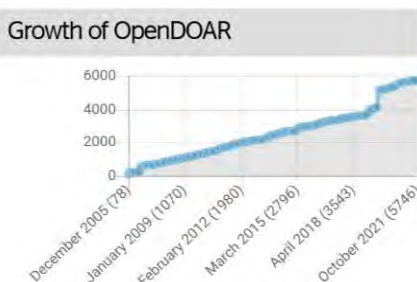
2. Mahanta

3. Lynch

به صورت یکپارچه امکان پذیر می سازند، مخزن دانش سازمانی گفته می شود. به عبارت دیگر، مخزن دانش سازمانی به آرشیو دیجیتال از محصولات فکری که توسط اعضای هیئت علمی، کارکنان پژوهشی و دانشجویان یک دانشگاه تولید شده و برای استفاده کاربران نهایی، چه از داخل و چه خارج از موسسه، بدون هرگونه مانع، قابل دسترسی و استفاده باشد، گفته می شود (Johnson, 2002).

۳. مخزن دانش سازمانی دانشگاه: ضرورت، مأموریت و اهداف

گزارش سالانه راهنمای مخازن دانش سازمانی دسترسی آزاد^۱ نشان می دهد که میزان مخازن دانش سازمانی در دانشگاه ها و موسسات آموزشی هر ساله رو به افزایش است و این خود نشان دهنده اهمیت و ضرورت آن در سال های اخیر است.

نمودار ۱- توزیع فراوانی رشد مخازن دانش سازمانی بین سال های ۲۰۰۵ - ۲۰۲۱

همان طور که نمودار شماره (۱) نشان می دهد، رشد مخازن سازمانی در سال های ۲۰۰۵-۲۰۲۱ از تعداد ۷۸ مخزن دانش در سال ۲۰۰۵ به ۵۷۴۶ مخزن دانش در سال ۲۰۲۱ رسیده است که این آمار در چند سال اخیر رشد چشمگیری نشان می دهد. به همین علت راه اندازی و توسعه مخزن دانش سازمانی در یک دانشگاه با توجه به قرارگیری در رتبه بندی های دانشگاه ها و راهنماهای مخازن دسترسی آزاد می تواند در جهت ارتقای درجه علمی و رویت پذیری در عرصه ملی و بین المللی تاثیرگذار باشد.

چاکوک، نادوزی و اوکافار^۲ (۲۰۲۰)، موارد زیر را به عنوان اهداف مخزن دانش سازمانی دانشگاهی برشمرده اند:

(۱) رویت پذیری خروجی های فکری دانشگاه را در جهان افزایش می دهد؛

1. OpenDOAR

2. https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html

3. Chukwueke, Nnadozie & Okafor

- ۲) قابلیت مشاهده، استفاده و تأثیر این خروجی‌ها را به حداکثر می‌رساند؛
- ۳) حوزه‌های موضوعی دانشگاه را به کاربران و دانشجویان آینده و سایر افراد نشان می‌دهد؛
- ۴) عاملی برای جمع‌آوری و سازماندهی خروجی‌های علمی رقومی است؛
- ۵) فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی را مدیریت و ساماندهی می‌کند؛
- ۶) یک فضای کاری پژوهشی برای گزارش‌های پیشرفت در فعالیت‌های تحقیقاتی و پروژه‌های مشارکتی را فراهم می‌سازد؛
- ۷) افراد را برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی بین رشته‌ای و انتشار یافته‌های آن تشویق و ترغیب می‌کند؛
- ۸) توسعه و به اشتراک‌گذاری مواد کمک آموزشی و مطالب آموزشی رقومی را تسهیل می‌کند؛
- ۹) از تلاش‌ها و تحقیقات دانشجویان پشتیبانی کرده و با فراهم آوردن دسترسی آسان به پایان‌نامه‌ها و دیگر مطالب علمی، مکان مناسبی را برای ارائه نمونه کارهای الکترونیکی دانشجویان فراهم می‌سازد؛
- ۱۰) راهکاری برای بازبینی و ارزیابی واقعی نتایج تحصیلات در دانشگاه به‌شمار می‌رود؛
- ۱۱) به عنوان الگویی برای کمک به رتبه‌بندی دانشگاه‌ها عمل می‌کند.

۴. محتوای مخزن دانش دانشگاهی

در پژوهش ژلاگات^۱، اودینی^۲، واموکویا^۳ (۲۰۲۱)، با بررسی فهرست راهنمای مخزن دانش سازمانی با دسترسی آزاد^۴ دانشگاه ناتینگهام^۵ و مخزن دانش سازمانی صد دانشگاه برتر جهان، محتوای دانش سازمانی را شامل دوازده نوع سند معرفی کرده است: مقالات مجلات، پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری، مقاله‌های کنفرانس‌ها، گزارشات کارگاه‌ها، کتاب‌ها، فصل‌ها و بخش‌های یک کتاب، جزوات آموزشی، گزارش‌های طرح‌های تحقیقاتی، مجموعه مواد بصری و چندرسانه‌ای و صوتی. بر همین اساس، محتوای یک مخزن دانش سازمانی در دانشگاه، شامل منابع متعدد با محتوا و اشکال متفاوت است. به گفته کرو^۶ (۲۰۰۲)، محتوای مخزن دانش سازمانی می‌تواند کاملاً علمی، یا شامل اطلاعات مدیریت آموزشی و یا پژوهشی انتشار یافته یا انتشار نیافته در داخل یا خارج از دانشگاه باشد.

1. Jelagat
2. Odini
3. Wamukoya
4. University of Nottingham's Directory (OpenDOAR)
5. University of Nottingham
6. Crow

در نتیجه، همه انواع منابع الکترونیکی و رقومی می‌توانند در یک مخزن دانش سازمانی قرار گیرند، به شرط آنکه منشأ سازمانی داشته و وابسته به سازمان یا دانشگاه باشند. ناجارکار^۱ (۲۰۲۱) علاوه بر موارد بالا، محتوای مخازن سازمانی را شامل موارد زیر می‌داند:

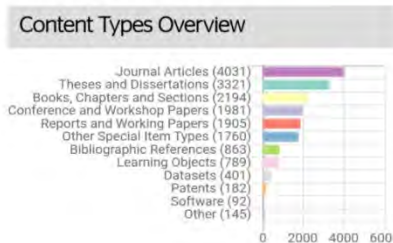
✦ گزارش رویدادها و جلسه‌ها و مراسم‌های اجرایی داخل سازمان، مستندهای دانشکده‌ها از تحقیق‌های مربوط به موضوعات هنری و فرهنگی، علوم انسانی، علوم اجتماعی و نامه‌نگاری‌ها، ارتباطات رسانه‌ای و علمی دانشگاه؛

✦ داده‌های پژوهش‌های تجربی جمع‌آوری شده از طریق مشاهده مستقیم و یا بررسی‌های مروری سیستماتیک؛

✦ بررسی‌های قوم‌نگاری، مردم‌شناسی، و جامعه‌شناسی از جوامع مختلف، براساس مطالعات و پژوهش‌های حوزه مسائل اجتماعی؛

✦ ادبیات خاکستری^۲، پایان‌نامه‌ها، گزارش‌ها و اسناد فرهنگی، مجموعه اطلاعات و سوابق تاریخی، علمی و فرهنگی دانشگاه و نهایتاً مواد کمک آموزشی.

نمودار شماره (۲) نشان‌دهنده محتواهای به کار رفته در مخازن دانش سازمانی کشورهای مختلف براساس راهنمای مخازن دانش سازمانی دسترسی آزاد این دار^۳ است:

نمودار ۲- توزیع فراوانی محتواهای مخازن دانش سازمانی معرفی شده در راهنمای مخازن دانش سازمانی دسترسی آزاد^۴ (OpenDOAR)

1. Nagarkar

2. Gray literature

۳. یک فهرست معتبر از مخازن با دسترسی آزاد دانشگاهی است. همچنین ابزاری برای جستجو و یافتن مخازن دانش را فراهم می‌کند و کاربران قادر به جستجو با استفاده از روش‌های مختلف مانند موضوع، نوع محتوا، نوع مخزن، کشور، زبان و نرم‌افزار مورد استفاده هستند. این فهرست همچنین به موتور جستجوی پیشرفته گوگل اجازه می‌دهد تا محتویات دانش ذخیره شده در این‌دار را آزادانه جستجو کند و تقریباً محتوای دانشگاهی به صورت کامل در دسترس است (فریدا و همکاران، ۲۰۱۵).

4. https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html

نمودار (۲) نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی مخازن دانش را به ترتیب مقالات مجلات، پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری، کتاب‌ها و فصل‌ها و بخش‌هایی از یک کتاب، گزارشات کنفرانس‌ها و کارگاه‌ها، مراجع کتابشناختی، مواد آموزشی، مجموعه داده‌ها، ثبت اختراعات و نرم‌افزارها و غیره تشکیل می‌دهد.

۵. نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی

در مصاحبه با اساتید و پژوهشگران در پژوهش‌های مختلف، آنها بارها بر اهمیت کتابخانه‌های دانشگاهی در کارهای علمی و آموزشی خود تأکید کرده‌اند. بر همین اساس بیش از ۲۰۰۰ دانشمند از شش دانشگاه بریتانیا، در تحقیقی با هدف تعیین نحوه حمایت مجموعه‌های کتابخانه دانشگاهی از فعالیت‌های علمی و آموزشی، شرکت کردند. یافته‌ها نشان داد یکی از جنبه‌های مهم مزایای مجموعه‌های مخزن دانش سازمانی، دسترسی سریع به متن کامل انتشارات دانشگاه‌ها است که اساتید و پژوهشگران بر نقش کتابخانه‌ها به عنوان واسطه‌ای میان آن‌ها و بازیابی اطلاعات موجود در مخزن دانش تأکید کردند (Mierzecka, 2019).

یکی از اهداف اصلی کتابخانه‌های دانشگاهی، ارائه آخرین و به‌روزترین اطلاعات و آشنایی کاربران با تازه‌ترین اطلاعات مربوط به حوزه‌های موضوعی رشته‌های تحصیلی دانشگاه است. با این حال، ظرفیت محدود ذخیره‌سازی فیزیکی از ابتدای تأسیس کتابخانه‌ها، چالشی را پیش‌روی کتابداران قرار داده است. همچنین آخرین تحولات کتابخانه‌ها برای مدیریت، حفظ و اشاعه اطلاعات، با میزان بالایی از پیشرفت فناوری‌های رایانه‌ای عجین است. به همین علت، بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی مجبور به توسعه مخازن دانش سازمانی هستند. چراکه مخزن دانش سازمانی راهکاری است که می‌تواند هر میزان اطلاعات را به شکل رقومی در فضای کمی ذخیره کرده و برای یک چشم‌انداز بلندمدت حفظ کند. از طرفی، علاقه به ایجاد و توسعه مخزن دانش در کتابخانه‌های دانشگاه‌ها نشان‌دهنده رشد مداوم دانش و اطلاعات علمی است، به ویژه با افزایش استفاده کتابداران از پایگاه‌های اطلاعاتی و تطبیق الگوهای کاری خود با ابزارهای وب^۲ مانند وبلاگ‌ها، آر اس اس^۱، ویکی‌ها و استفاده از فضای مجازی، باعث افزایش رویت‌پذیری مطالعات و تحقیقات دانشگاهی خواهد شد (Chawner & Cullen, 2009).

مخزن دانش سازمانی بخش جدایی‌ناپذیر بسیاری از موسسات دانشگاهی هستند. این مخازن مجموعه خدمات یک آرشیو دیجیتال با دسترسی آزاد، از فعالیت‌های پژوهشی و نتایج

ارتباطات علمی دانشگاه است که توسط اعضای هیئت علمی، مدیریت و دانشجویان ایجاد شده است. اکثر موسسات دانشگاهی مخزن دانش سازمانی خود را در کتابخانه‌های خود جای داده‌اند (Henry & Neville, 2017). چرا که در سال‌های اخیر، کتابخانه‌های دانشگاهی با توجه به حجم بالای انتشار دانش تولیدی توسط پژوهشگران و اساتید، در ذخیره‌سازی انواع قالب‌های اطلاعاتی چون کتاب، نشریات علمی، پایان‌نامه‌ها و غیره دچار مشکل و کمبود فضا شده‌اند. ظهور مخزن دانش سازمانی پدیده جدیدی است که فرصتی را برای کتابخانه دانشگاه فراهم می‌کند تا ثروت فکری و دانش رقمی خود را با جامعه جهانی و دانشمندان به اشتراک گذاشته و از آن برای مدتی طولانی حفاظت کند. همچنین دسترسی به منابع الکترونیکی و تبدیل محتوای فیزیکی به دیجیتالی برای بایگانی و حفاظت، از وظایف کتابداران است. آنها برای دیجیتالی کردن مجموعه‌های ویژه خود، به ویژه پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری و برای حفظ اصل منابع و نیز دسترسی آسان به محتوای آن، تأمین مالی و تجهیزاتی می‌شوند.

چن^۱ (۲۰۱۰) بیان می‌دارد که انتشار خروجی‌های فکری هدف اصلی مخزن دانش سازمانی است که به افزایش ارتباطات علمی از طریق کتابخانه‌های دانشگاهی می‌انجامد (به نقل از: Saini, 2018). به همین ترتیب، با توجه به سرمایه‌گذاری اکثر موسسات دانشگاهی در مخزن دانش سازمانی و انتظارات بسیار زیاد از تأثیرات آن بر روند ارتباطات علمی، چاونر^۲ و کالن^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی در ایالات متحده و بریتانیا نشان دادند، از آنجا که کتابخانه‌های دانشگاهی و موسسات وابسته به آنها، فلسفه جنبش دسترسی آزاد را اتخاذ کرده‌اند، جامعه دانشگاهی را نیز می‌توانند با خود همراه کنند. به همین علت به نظر می‌رسد حتی پژوهشگران آن موسساتی که از سیاست سپرده‌گذاری اجباری در مخزن دانش استفاده نمی‌کنند، ظاهراً پشتیبان جوامع دانشگاهی خود هستند و برای نتیجه حاصل از سیاست دسترسی آزاد و واسپاری نتایج تحقیقاتشان به مخزن دانش ارزش قائل هستند.

هدف نهایی مدیریت دانش و ایجاد مخزن دانش سازمانی حذف میانجی‌های میان تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان اطلاعات است. بنابراین، نقش کتابخانه‌ها نه تنها به عنوان واسطه‌ای بین منابع دانش و استفاده‌کنندگان، بلکه به عنوان پشتیبان مخزن دانش مطرح می‌شود. چراکه منابع دانشی معمولاً به شکل الکترونیکی در دسترس قرار می‌گیرند و کاربران با آموزش سواد اطلاعاتی^۴ کافی می‌توانند به

1. Chen

2. Chawner

3. Cullen

4. Information literacy

منابع مورد نیاز خود دسترسی پیدا کنند. در این میان، کتابخانه‌ها باید راهبردهای پشتیبانی از سیستم و خلاقیت در نحوه ارائه اطلاعات و روش‌های بازیابی و کاربرد اطلاعات و دانش را برای افراد فراهم نمایند (Zhen & Ting, 2010). از طرفی در بخش‌های مختلف اداری دانشگاه‌ها، اطلاعات و مهارت‌هایی وجود دارد که به علت عدم مدیریت صحیح نمی‌تواند به صورت کارآمد و در زمان مناسب ذخیره و نگهداری شود، تا در مواقع لزوم در اختیار دیگران قرار گیرد. کتابخانه‌های دانشگاه‌ها به‌خاطر تعامل بی‌طرفانه با بخش‌های مختلف اداری و پژوهشی مثل دانشکده‌ها، اساتید و دانشجویان، امور اداری، امتحانات و غیره می‌توانند نقشی جامع و اساسی در ایجاد یک پایگاه واحد اطلاعاتی داشته و با ذخیره، سازماندهی و در راستای آن روزآمدسازی آن، تاثیر قابل توجهی در تسهیل و تحکیم روابط بین افراد سازمان و گروه‌ها و بخش‌های مختلف دانشگاه داشته باشند (حاضری و صراف‌زاده، ۱۳۸۵). برای اینکه نقش کتابخانه‌های دانشگاه در راستای اهداف مخزن دانش سازمان که همیشه در حال تغییر و پیشرفت است، پایدار مانده و مسئولیت آن را برعهده داشته باشند، باید مجموعه‌ای از ابزارهای مورد نیاز را برای این کار به کار گیرند. این ابزارها با توجه به شناخت نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی کاربران، با پیشرفت فناوری‌ها تغییر می‌کند (March, Vaikosen & Nsirim, 2019).

۶. ضرورت‌ها و الزامات مخزن دانش سازمانی با توجه به نقش کتابخانه‌های دانشگاهی

لازمه رسیدن به هدف نهایی اشتراک دانش در دانشگاه‌ها، وجود برنامه‌های راهبردی و پیاده‌سازی سیستم‌های اطلاعاتی، برقراری نظام پاداش و دستمزد، سنجش مستمر وضعیت دانش سازمانی، آموزش مفاهیم و اهداف مدیریت دانش به افراد و در نهایت مجموعه‌ای از الزامات و پشتیبانی‌های فنی و مدیریتی است که زیرساخت‌های لازم را برای راه‌اندازی چنین سیستم کارآمدی تشکیل می‌دهد (سلیمان‌پور، فرج پهلوی و دهداری‌راد، ۱۳۹۶). بنابر آنچه که لینچ (۲۰۰۳) بیان می‌کند، یک مخزن دانش سازمانی موفق، نشان‌دهنده همکاری کتابداران، فناوران اطلاعات، مدیران بایگانی و اسناد، و مدیران دانشگاه و سیاست‌گذاران آن است. کیسی^۱ (۲۰۱۲) معتقد است کلید موفقیت یک مخزن، به سپرده‌های پایدار دانشکده‌ها و محققان بستگی دارد، بنابراین، رویت‌پذیری هر مخزن دانش سازمانی در جامعه علمی، به عوامل متعددی چون گروه‌های کاری موثر در آن، همکاری پژوهشگران در بارگذاری اطلاعات، گستردگی پوشش اطلاعاتی، امنیت محتوای آن و سرعت دسترسی و بازیابی و ارزیابی آن بستگی دارد. به همین منظور، با توجه به پژوهش‌های انجام شده در راه‌اندازی و گسترش

مخزن دانش در دانشگاه‌های مختلف، در ادامه مهم‌ترین ضرورت‌ها و الزامات مخزن دانش سازمانی با توجه به نقش کتابخانه‌های دانشگاهی به تفصیل تشریح می‌شود.

۶-۱. نقش کتابخانه‌ها در پیاده‌سازی مفهوم کپی‌رایت

کتابداران کتابخانه‌ها نقش موثری در آگاهی پژوهشگران و کارکنان اداری دانشگاه درباره مفهوم کپی‌رایت دارند. براساس نظرسنجی گاد^۱ و همکاران (۲۰۰۳)، پژوهشگران اغلب نگرانند که بارگذاری تحقیقات آنها در مخزن دانش سازمان مانع از انتشار آن در دیگر نشریات شود. یا اینکه خود بایگانی باعث شکستن توافقنامه آنان با دیگر ناشران شود. کتابداران کتابخانه‌ها باید این آگاهی را به دانشگاهیان بدهند که بارگذاری نسخه‌های مقالات در مخزن دانش سازمان لزوماً مانع از انتشار آنها در مجلات معتبر نمی‌شود. چراکه دانشگاه‌های دارای مخزن دانش سازمانی می‌توانند با عمل به دستورالعمل دسترسی آزاد، نویسندگان را ملزم به انتشار یافته‌های خود در مخزن دانش سازمانی کنند (Zhang, Boock & Wirth, 2015). آنها همچنین مسئولیت بارگذاری تحقیقات استادان در مخزن دانش سازمانی را برعهده کتابداران کتابخانه‌ها گذاشتند؛ زیرا آنان مسئولیت پیگیری نشریات دانشگاهی، حقوق و مجوزهای کپی‌رایت ذخیره و انتشار یک اثر را تضمین کرده و در نهایت اثر را بایگانی می‌کنند (Schlangen, 2015).

۶-۲. راهبردهای تضمین و کنترل کیفیت داده‌ها و فراداده‌ها در مخزن دانش سازمانی توسط کتابخانه دانشگاه

طبیعی است که بسیاری خوانندگان و استفاده‌کنندگان از مخزن دانش سازمانی، خواستار مقاله‌های باکیفیت و ارزیابی شده در حوزه‌های موضوعی خود هستند. چرا که داده‌های با کیفیت پایین، اثربخشی خدمات مخزن دانش سازمانی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. افشاری و جونز^۲ (۲۰۰۷) معتقدند که اعتبارسنجی و تأیید کیفیت داده‌ها را می‌توان در دو سطح بررسی فراداده یک اثر علمی و اطلاعات سازمانی و کتابشناختی آن انجام داد. در این رابطه روی^۳ (۲۰۲۱) دو راه: کنترل کیفیت فراداده و کیفیت فرمت‌های اصلی فایل‌ها را مطرح می‌کند. بر همین اساس، ایجاد راهبردهای تضمین و کنترل کیفیت نه تنها برای قابلیت اطمینان از صحت منابع و اسناد، بلکه برای استفاده‌های مجدد و حفظ طولانی مدت داده‌های تحقیقات، مهم و ضروری است. به همین علت نقش کتابخانه‌های

1. Gadd

2. Jones

3. Roy

دانشگاهی به دلیل آشنایی به انواع منابع اطلاعاتی و سیستم‌های مدیریت کیفیت آن‌ها برای تعریف خط‌مشی‌های ضمانت و کنترل کیفیت داده‌ها و فراداده‌ها پررنگ می‌شود (Roy, 2021). با توجه به رشته‌های تحصیلی هر دانشگاه، نوع محتوا در مخزن دانش، از دانشگاهی به دانشگاه دیگر متفاوت است. توصیه می‌شود کتابخانه‌ها قالب فایل‌ها را براساس نیازهای جامعه هر دانشگاه، که مرتبط با رشته‌های تحصیلی و آموزشی آن است، شناسایی کنند و در تعیین خط‌مشی‌های مربوطه، نوع محتوای مخزن دانش سازمان را در نظر بگیرند.

۳-۶. تدوین راهبردهای جذب دانش در کتابخانه دانشگاه

جذب دانش یکی از چالش‌های گسترش محتوای مخزن دانش سازمان است. اکثریت مشارکت‌کنندگان در مخزن دانش از اعضای هیئت علمی هستند. نتایج چندین مطالعه نشان داد وقتی اعضای هیئت علمی از مزایای مخازن دانش آگاه می‌شوند، رغبت بیشتری به اشتراک‌گذاری دانش تولیدی خود با مخزن دانش سازمان پیدا می‌کنند. از آنجایی که یک مخزن دانش سازمانی دانشگاهی موفق، به محتوای اطلاعاتی غنی نیاز دارد، جمع‌آوری اطلاعات برای آن مستلزم روش‌ها و فعالیت‌های فوق‌برنامه برای ترویج و توسعه همکاری پژوهشگران با مدیران مخزن و کتابخانه‌ها است. در این میان اطلاع‌رسانی حضوری^۱ موثرترین روش برای جذب محتوا تلقی می‌شود. کتابخانه به عنوان مسئول تبلیغات و پیگیری و ارزیابی‌های مخزن دانش سازمان باید تا آنجا که می‌تواند با ایجاد شبکه‌ها و کانال‌های مخصوص، ارتباط خود را با پژوهشگران تقویت کند (Schlangen, 2015). فعالیت‌های تبلیغاتی مانند برگزاری کارگاه‌ها، شرکت در جلسات گروه‌های اساتید و شوراهای مدیریت دانشکده‌ها، ملاقات و جلسات خصوصی با مدیریت دانشگاه و واحدهای پژوهشی، می‌تواند از فعالیت‌های معمول کتابخانه دانشگاه در راستای گسترش مخزن دانش باشد. چنانچه در پژوهشی استفاده از برگه‌های تبلیغاتی، نامه‌های شخصی و اداری، ایمیل‌های دسته جمعی و خصوصی، بروشورها و اعلامیه‌هایی که روی تابلو اعلانات قرار داده می‌شود، راه‌های دیگری برای بازاریابی و تبلیغ فعالیت در مخزن دانش سازمانی معرفی شده است (Schlangen, 2015). در نتیجه به منظور پویایی مخزن دانش سازمانی در طول زمان، مدیران مخازن و کتابخانه‌ها باید دائماً تولیدکنندگان محتوا را متقاعد کنند که کارهای جدید خود را در اختیار مخزن دانش سازمانی قرار دهند.

۴-۶. سازماندهی اطلاعات کتابشناختی اسناد دیجیتالی و راهنمایی کتابداران

پژوهشگران هنگام انتشار آثار خود ممکن است شیوه‌های متفاوتی در نوشتن اطلاعات شخصی و

تحقیقاتی خود داشته باشند. برای یکپارچگی در سیستم اطلاعاتی مخزن دانش سازمانی لازم است که کتابدار با استفاده از منابع کتابشناختی و فهرست مستند مشاهیر و نام‌ها، مستندسازی و کنترل اعتبار و صحت اسامی و اطلاعات اسناد را انجام دهند. یک کتابدار دانشگاهی می‌تواند یک کتابچه راهنما به منظور یکدستی در اطلاعات کتابشناختی اسناد بارگذاری شده در مخزن دانش سازمان، به عنوان راهنمایی برای اساتید تهیه کند. آک^۱ و پاتی^۲ (۲۰۱۵) معتقدند که، تدوین یک سیاست جمع‌آوری اسناد خود می‌تواند یک چالش برای کتابداران کتابخانه‌ها باشد. در نتیجه درج راهنمای آموزشی مخزن دانش سازمانی، شامل سوالات متداول و صفحه ابزار راهنما در وبسایت کتابخانه برای جامعه کاربران لازم است، تا روند بارگذاری فایل‌ها و استفاده کاربران به روشنی در آن بیان شده باشد. همچنین تصمیماتی مانند قوانین تجدیدنظر و خروج احتمالی برخی محتواها از مخزن باید به وضوح در آن تعریف شود (Nagra, 2012). همچنین تیم کاری مخزن دانش سازمانی باید از در دسترس بودن صفحات کاربرپسند برای ارسال مطالب اطمینان حاصل کند (Foster & Gibbons, 2005).

۵-۶. ارائه آمارهای مختلف استفاده از مخزن دانش سازمان توسط کتابخانه

رویکرد دیگر برای تشویق مشارکت نویسندگان، در دسترس بودن آمار استفاده از مطالب مخزن دانش سازمان جهت تشویق و ترغیب آنان است. نرم‌افزار مخزن دانش سازمانی باید این قابلیت را داشته باشد تا به طور مکرر و متناوب آمار استفاده و مشارکت اعضا را ارائه دهد (Farida & et al., 2015; Schlengen, 2015). کتابخانه‌ها به عنوان مرکز آمارگیری مخزن دانش سازمان، باید در نظر داشته باشند که یک سیستم آماری کارآمد، باید آمار دسترسی‌های نویسندگان و استفاده از هر منبع اطلاعاتی و فایل‌ها را محاسبه کند. همچنین اطلاعاتی درباره دسترسی‌های محققان و پژوهشگران به داده‌های مخزن دانش سازمانی و نتایج تحقیقات برای استفاده در نمودارهای مختلف را در بازه‌های زمانی تعریف شده ارائه دهد. همچنین پیوندهای ارجاعی^۳ و موقعیت استفاده‌کنندگان را ردیابی کند، به طوری که نویسندگان بتوانند وضعیت انتشار آثار خود را در جهان مشاهده کرده و بتوانند در مکالمات آنلاین با کاربران شرکت کنند (Ibinaiye, 2015). در نتیجه رویکردپذیری و در دسترس قرار دادن اطلاعات آماری مخزن دانش در پورتال کتابخانه‌ها و دانشگاه این اطمینان را به کاربران می‌دهد که زیرساخت سیستم مخزن دانش به طور بیست و چهار ساعته و هفت روز هفته در حال فعالیت است (Chukwueke, Nnadozie & Okafor, 2020).

1. Oak

2. Patii

3. Referring links

۶-۶. آموزش کاربران و پژوهشگران توسط کتابداران کتابخانه دانشگاه

یکی از عوامل اصلی موفقیت در مخزن دانش سازمانی، آموزش کاربران و پژوهشگران در استفاده از آن است. چنانچه کاربران به صورت هدف‌مند و اصولی آموزش نبینند، نمی‌توانند به درستی و بهینه از سیستم استفاده کنند. پس، آموزش سیستم نرم‌افزاری به کاربران، یکی از نیازهای ضروری در استفاده درست از آن است (پریخ و زاهدی نوقایی، ۱۳۹۳). همچنین همه افرادی که به نوعی با مخزن دانش سازمان در ارتباط هستند، باید به اندازه کافی در زمینه‌های فنی، حقوقی و اداری این پروژه آموزش ببینند (Chukwueke, Nnadozie & Okafor, 2020). به عنوان مثال، کتابداران با توجه به مهارت‌های اطلاع‌یابی می‌توانند مسئول آموزش دانشجویان، اساتید و محققان در مهارت‌های دسترسی و بازیابی مطالب مخزن دانش باشند. همچنین نویسندگان و سایر پدیدآورندگان محصولات فکری را درباره دانش لازم برای آماده‌سازی اسناد خود، برای بارگذاری در مخزن دانش سازمان آگاه کنند.

۶-۷. همکاری بین بخش‌های مختلف، مدیریت کتابخانه و مسئولین مخزن دانش سازمانی

لینچ (۲۰۰۳) از همکاری^۱ به عنوان یک ویژگی اساسی در موفقیت مخزن دانش سازمانی یاد می‌کند. چندین مطالعه نشان داده که موفقیت طرح مخزن دانش سازمانی در دانشگاه، نیاز به همکاری بین بخش‌های مختلف از جمله پژوهشگر، کتابدار، تکنسین نرم‌افزار، مسئولین دانشکده‌ها و مدیریت دانشگاه دارد. بر این اساس، کتابداری حرفه‌ای است که به دلیل تخصص در سازماندهی دانش برای آموزش و سهولت دسترسی به اطلاعات، مشهور است، اما درباره مخزن دانش سازمان لازم است در شناسایی راهکارهای جذب محتوا و داده‌های باکیفیت، فعال‌تر باشد (Farida & et al., 2015).

۶-۸. حمایت و پشتیبانی مدیران و کتابداران کتابخانه‌ها

حمایت سازمانی و برخورداری از بینش مثبت دانشگاهیان برای ایجاد و توسعه مخزن دانش سازمانی بسیار مهم است. برای این منظور، باید کمیته‌ای به منظور نظارت بر تحولات مخزن دانش سازمانی دانشگاه از جمله مسائل حقوقی و فنی آن تشکیل شود. همچنین باید در برنامه‌ای مدون با تشکیل جلسات مستمر و جداگانه در مورد پیشرفت کار با همکاری کارکنان کتابخانه دانشگاه، بر ارزش و اهمیت کار مخزن دانش تأکید شود (Rajapaksha, 2019). علاوه بر آموزش کارکنان به شکل اختصاصی، برای شروع پروژه، باید آموزش مستمر در مورد پیشرفت‌ها و تغییرات جدید

سیستم داده شود. همچنین به نظر می‌رسد گرفتن پشتیبانی از داده‌ها و اطلاعات در فواصل منظم برای جلوگیری از مشکلات احتمالی بسیار ضروری است.

۶-۹. تشویق پژوهشگران برای بارگذاری نتایج تحقیقات خود در مخزن دانش سازمانی

سازمان‌های دانشگاهی باید اعضای هیأت علمی را ملزم به ارسال مقالات تحقیقاتی خود به مخزن دانش سازمانی کنند. از آنجایی که هر یک از اعضای هیأت علمی، برای کسب امتیاز پژوهشی، نیاز به ارائه فعالیت‌های پژوهشی خود به سازمان دارند، می‌توان از اعضاء خواست تا جهت ارتقاء و استفاده از فرصت‌ها و خدمات پژوهشی، تمامی اطلاعات و داده‌های پژوهشی خود را در سیستم مخزن دانش سازمانی دانشگاه ثبت نمایند.

اجرای یک سیاست اجباری و دائمی برای جمع‌آوری منابع، برای ارائه به مخزن دانش سازمانی بسیار ضروری است. به عنوان مثال در هند، چندین کتابخانه دانشگاهی تفاهم‌نامه‌ای با عنوان اینفلاپ نت^۱ امضاء کرده‌اند. براساس اینفلاپ نت، پژوهشگران هندی ملزم شدند تا نتایج تحقیقات خود از جمله پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری را به مخزن دانش سراسری «ای اس اس»^۲ ارسال کنند. خط‌مشی جمع‌آوری اسناد برای این مخزن دانش سازمانی توسط کتابخانه‌ها تهیه شد. مسئولین این مخزن دانش سازمانی نه تنها ارائه کار تحقیقاتی به این مخزن را اجباری کردند، بلکه با نظارت مستمر خود بر داده‌های مخزن دانش سازمانی در تلاش هستند تا اسناد ارائه شده عاری از هرگونه سرقت ادبی باشد. خود این نظارت، کیفیت خروجی تحقیقات مخزن دانش سازمانی را هم به همراه داشته است. مخزن دانش سراسری «ای اس اس» نقطه عطفی در حفاظت دیجیتال پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری در هند بوده و دسترسی به محتوای پایان‌نامه‌ها برای عموم آزاد است (Saini, 2018).

۶-۱۰. استفاده از کتابداران برای بارگذاری داده‌های مخازن

برخی از پژوهشگران با اینکه با بارگذاری اسناد خود در مخزن دانش سازمان متقاعد هستند، اما عملاً درباره نحوه بارگذاری مطالب در پایگاه داده با مشکل مواجه می‌باشند. دو روش برای بارگذاری اسناد و نتایج تحقیقات در مخازن دانش سازمانی وجود دارد. یا افراد خود به بارگذاری آثار خود اقدام نمایند و یا آنها را جهت بارگذاری، در اختیار بارگذاری با واسطه^۳ قرار دهند. در بارگذاری مستقیم، خالق محصول فکری (نویسنده، محقق، دانشمند، دانشجو و غیره) شخصاً آثار خود را

1. Information and Library Network (INFLIBNET) Centre

2. E-ShodhSindhu (ESS)

3. Intermediary archive

در مخزن دانش ذخیره می‌کند و معمولاً نیازی به دریافت کمک از طرف کتابخانه یا کتابدار و یا سایر افراد ندارد. در روش بایگانی با واسطه، کارکنان مخزن دانش یا کتابداران که به منظور واسطه و راهنمای پژوهشگران در نظر گرفته شده‌اند، به نویسندگان و محققان کمک می‌کنند تا اسناد را به مخزن دانش ارسال و بارگذاری کنند. در نتیجه بیشتر دانشگاه‌ها به سمت بایگانی با واسطه می‌روند، چراکه اطلاعات مخزن دانش را آسان‌تر از حالت مستقیم ذخیره می‌کند؛ حجم کار اعضای هیئت علمی را کاهش داده و نقش کتابداران را در بخش‌های مختلف دانشگاه تقویت می‌کند (Chukwueke, Nnadozie & Okafor, 2020).

۷. نتیجه‌گیری

مخزن دانش سازمانی دانشگاهی، مجموعه خدماتی است که یک دانشگاه به اعضای هیئت علمی، دانشجویان، کارکنان و پژوهشگران خود در راستای مدیریت مطالب علمی و یافته‌های پژوهشی‌شان ارائه می‌کند. این مخزن سازمانی نه تنها مرکزی برای متمرکز کردن فعالیت‌های پژوهشی به‌شمار می‌رود، بلکه از آن مهم‌تر، انعکاس دهنده توان علمی و ظرفیت‌ها و پتانسیل آن دانشگاه و در راستای برندسازی آن مجموعه آموزشی و تحقیقاتی برای افراد جامعه است. همانطور که اشاره شد، لازمه موفقیت مخزن دانش، پایداری به یک تعهد سازمانی، برای سرپرستی و هدایت نتایج تحقیقات علمی، سازماندهی استاندارد محتوای تولید شده و مهم‌تر از آن دسترسی سریع و آسان به منابع موجود در آن است. به عبارت دیگر، مخزن دانش سازمانی در یک دانشگاه به عنوان یک پایگاه داده تحت وب، مسئول حفاظت بلندمدت از مطالب علمی، سوابق علمی، و دائمی اعضای سازمان است. از آنجا که بسیاری از کشورهای در حال توسعه، اغلب با مشکلات جدی دسترسی به آثار علمی روبرو هستند که عمدتاً ناشی از افزایش مداوم هزینه‌های اشتراک مجلات علمی و بودجه محدود کتابخانه‌های دانشگاهی است، راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی دانشگاهی با به اشتراک گذاشتن دارایی‌های علمی، می‌تواند افزایش دسترسی جهانی به این آثار علمی تولید شده را به همراه داشته و منتج به افزایش ضریب تأثیر تحقیقات تولید شده در دانشگاه گردد. علی‌رغم آنکه راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی مدت‌هاست در مراکز علمی و تحقیقاتی دنیا آغاز شده و دانشگاه‌ها سعی کرده‌اند با تدوین استراتژی‌های متعدد و تدوین دستورالعمل‌های مشخص، وضعیت مخزن دانش سازمانی خود را بهبود ببخشند، بسیاری از کشورها از جمله هند و اندونزی از مرحله راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی دانشگاهی عبور کرده و درصدد راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی برای جمع‌آوری دانش تولید شده دانشگاه‌های سراسر کشور بوده، در حالی که هنوز این مهم در دانشگاه‌های ایران محقق نشده و مخازن دانش سازمانی دانشگاهی تولید شده از چند دانشگاه مهم کشور فراتر نرفته است.

حال که تغییرات فناوری، کارکردهای سنتی و فیزیکی کتابخانه‌ها را با چالش عظیم روبه‌رو ساخته و خدمات اطلاع‌رسانی دست‌خوش تغییر شده، لازم است کتابداران و کتابخانه‌های دانشگاهی از این مهم بهره‌جسته و این تهدید ناخواسته را به فرصت عظیم برای راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی دانشگاه خود تبدیل نمایند. هرچند بسیاری از دانشگاهیان و محققان، رغبت کمتری به سپردن آثار خود به مخازن دانش سازمانی دارند، اما لازم است ریشه این نوع عدم مشارکت‌ها مورد مطالعه دقیق قرار گرفته و با برقراری ارتباط با مسئولین دانشگاه‌ها، زمینه‌های لازم برای ایجاد اینگونه مخازن علمی فراهم گردد. کتابداران دانشگاه‌ها می‌توانند کمک به برندسازی دانشگاه در بین متخصصان و افزایش رویت‌پذیری آثار پژوهشی و در نتیجه افزایش میزان استناد و ضریب تاثیر آثار پژوهشی را در جلسات با مسئولان دانشگاه و اعضای هیات علمی به عنوان دستاوردهای راه‌اندازی مخزن دانش سازمانی بیان کنند. علاوه بر این، راه‌اندازی اینگونه مخازن، دسترسی به دانش تولید شده در دانشگاه‌های کشور را آسان‌تر کرده و زمینه لازم را برای مخازن دانش سازمانی دانشگاه‌های سراسر کشور را فراهم می‌سازد.

کتابخانه‌های دانشگاهی نقش مهمی در کمک به جذب نویسندگان برای ارائه مطالب خود به مخزن دانش سازمانی و همچنین آموزش کاربران برای جستجوی موثر در مخزن دانش و بازیابی مطالب علمی از آنها می‌توانند داشته باشند. چراکه تجربیاتی که کتابداران دانشگاهی در راهبردهای جستجو و پایگاه‌های داده دارند، آنها را قادر می‌سازد تا چشم‌انداز موثری در زمینه طراحی رابط‌های کاربری برای مخزن دانش داشته باشند. علاوه بر این، تعامل نزدیک کتابداران دانشگاهی با کاربران کتابخانه، به خصوص پژوهشگران، اساتید و دانشجویان در جستجوی اطلاعات، به تسهیل انتقال اطلاعات به مخزن دانش کمک خواهد کرد. نقش کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی می‌تواند شامل به عهده‌گیری آموزش‌های آنلاین و حضوری ابزارهای جستجو به کاربران و اجرای قوانین حق مولف و خط‌مشی‌های مربوط به مخزن دانش باشد.

پژوهش حاضر با روش کتابخانه‌ای یا روش اسنادی در ابتدا با مرور پژوهش‌های انجام شده درباره مخزن دانش سازمانی و با توجه به هدف پژوهش به نقش کتابخانه‌ها و کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان کارکردی جدید، در ایجاد و گسترش مخزن دانش سازمانی پرداخت و نشان داد که کتابخانه‌های دانشگاهی باید نقش خود را در جامعه ارتباطات علمی دانشگاه افزایش دهند تا تخصص آنها بتواند در راه‌اندازی، توسعه و هدایت مخزن دانش سازمانی موثرتر واقع شود. همچنین کتابداران می‌توانند به بهترین نحو با چالش‌های پیش روی مخزن دانش روبرو شوند و همراه با متخصصان کامپیوتر و نرم‌افزار و مدیران مخازن دانشی، مسئولیت طراحی، ارزیابی و نگهداری فرآیندهای خروجی مجموعه‌ها را عهده‌دار باشند. همچنین کتابدار، با توجه به اینکه در حفاظت و

مدیریت طیف وسیعی از منابع دانش سازمان یافته نقش دارد، با استفاده از تجربیات خود در این زمینه نقشی موثر در توسعه و انتشار و هدایت دانش در مخزن دانش سازمانی در دانشگاه‌ها خواهد داشت.

منابع

- پریخ، م.، زاهدی نوقایی، م. (۱۳۹۳). چگونگی ارزیابی نرم‌افزارهای مخزن سازمانی: تجربه‌ای از یک مورد. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۰(۳): ۷۸۵-۸۲۲.
- حاضری، ا.، صراف‌زاده، م. (۱۳۸۵). مدیریت دانش در دانشگاه‌ها و نقش کتابخانه‌های دانشگاهی. *نما*، ۴(۵).
- سلیمان‌پور، س.، فرج‌پهلوی، ع.، دهداری‌راد، ح. (۱۳۹۶). بررسی مقایسه‌ای زیرساخت‌های اشتراک دانش از دیدگاه اعضای هیأت‌علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران اهواز. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۹(۱۹): ۲۱-۳۸.

References

- Afshari, F. & Jones, R. (2007). Developing an integrated institutional repository at Imperial College London. *Electronic Library and Information Systems*, 41(4): 338-352.
- Casey, A.M. (2012). Does tenure matter? Factors influencing Faculty contributions to Institutional repositories. *Journal of Librarianship and scholarly communication*, 1(1).
<https://doi.org/10.7710/2162-3309.1032>
- Chawner, B. & Cullen, R. (2009). Institutional repositories and the role of academic libraries in scholarly communication. *Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice*. URI= <http://hdl.handle.net/10063/866>
- Chukwueke, C., Chizoba, Nnadozie, D. & Okafor, Victoria N. (2020). Enhancing Academic Visibility of Faculty Members in Nigerian University Community: The Role of Institutional Repositories. *International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI)*, 7(9).
- Crow, R. (2002). The case for institutional repositories: A SPARC position paper. *Scholarly Publishing*, no. 223: 1-37. <https://doi.org/10.52407/TFLK6914>
- Farida, I., Hidajat Tjakraatmadja, J., Firman, A. & Basuki, S. (2015). A conceptual model of Open Access Institutional Repository in Indonesia academic libraries: Viewed from knowledge management perspective. *Library Management*, 36(½):168-181.
<https://doi.org/10.1108/LM-03-2014-0038>
- Foster, N.F. & Gibbons, S. (2005). Understanding faculty to improve content recruitment for institutional repositories. *D-Lib Magazine*, 11(1).
- Gadd, E., Oppenheim, C. & Proberts, S. (2003). *RoMEO Studies 2: How academics want to protect their open-access research papers*. <https://doi.org/10.1177/01655515030295002>
- Hazeri, A. & Sarafzadeh, M. (2006). Knowledge Management in Universities and the Role of Academic Libraries. *Nama*, 4(5). [in persian]
- Henry, D.B. & Neville, T.M. (2017). Repositories at master's institutions: a census and analysis. *Library Resources & Technical Services*, 61(3): 124-133. <https://doi.org/10.5860/Lrts.61n3.124>
- Ibinaie, D., Esew, M., Atukwase, T., Carte, S. & Lamprey, R. (2015). *Open access institutional repositories: A requirement for academic libraries in the 21st century*. A case study of four African universities; 4th International Conference on African Digital Libraries and Archives (ICADLA-4), Legon, Ghana.
- Itani, A. & Östlundh, L.M. (2021). The Role of Institutional Repositories in Advancing Open

- Scholarship: A Case Study from the United Arab Emirates University. *The Journal of Electronic Theses and Dissertations*, 1(3).
- Jelagat, S.L., Odini, C. & Wamukoya, J. (2021). Content recruitment and institutional repositories in Kenyan Universities. *Regional Journal of Information and Knowledge Management*, 6(1), 76-96.
- Johnson, R. (2002). Institutional Repositories: Partnering with Faculty to Enhance Scholarly Communication. *D-Lib Magazine*, 8(11).
- Lynch, C. (2003). Institutional repositories: Essential infrastructure for scholarship in the digital age. *ARL Bimonthly Report*, 226(226): 1-7. <https://doi.org/10.1353/pla.2003.0039>
- March, M.A., Vaikosen, H.A. & Nsirim, O. (2019). Institutional repositories: a strategy for enhancing networked information for university library services. *The Information Managers: Journal of Nigerian Library Association, Rivers State Chapter*, no. 3: 57-72.
- Mierzecka, A. (2019). The Role of Academic Libraries in Scholarly Communication. A Meta-Analysis of Research. *Studia Medioznawcze*, 20(1): 99-112.
<https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2019.1.85>
- Nagarkar, Sh. (2021). *Institutional Repositories*.
URL= https://www.researchgate.net/profile/Shubhada-Nagarkar/publication/349733661_Institutional_Repositories/links/603f7f77a6fdcc9c780de3c2/Institutional-Repositories.pdf.
- Nagra, K.A. (2012). Building Institutional Repositories in the Academic Libraries. *Community & Junior College Libraries*, no.18: 137-150. <https://doi.org/10.1080/02763915.2012.799028>
- Oak, M. & Patii, S.K. (2015). *Planning and implimentation of institutional repository: A case study of IMCC*. 4th International Symposium on Emerging Trends and Technologies in Libraries and Information Services, ETTLIS 2015 - Proceedings, (January): 253-256.
- Parirokh, M. & Zahedi Noghabi, M. (2014). How to evaluate organizational repository software: A case study. *Journal of Information Processing and Management*, 30(3): 785-822. [in persian]
- Rajapaksha, M.P. (2019). *Developing an Academic Institutional Repository: a Case at the General Sir John Kotelawala Defence University*. 3rd International Conference on Library and Information Management, Department of Library and Information Science, Faculty of Social Sciences, University of Kelaniya, Sri Lanka. 227. URL=
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=GYsQv3QAAAAJ&citation_for_view=GYsQv3QAAAAJ:qxL8FJ1GzNcC
- Roy, B.K. (2021). *Institutional Digital Repositories: a systematic review of literature*. Library Philosophy and Practice. URL= <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/4855/>
- Saini, O.P. (2018). Understanding the role of institutional repository in digital preservation in academic libraries: a review of literature. *Library Philosophy and Practice*, 7(2): 1-14.
- Schlangen, M. (2015). Content, credibility, and readership: Putting your institutional repository on the map. *Public Services Quarterly*, 11(3): 217-224.
<https://doi.org/10.1080/15228959.2015.1060148>
- Soleymanpour, S., Farajpahlou, A. & Dehdari-Rad, H. (2017). A comparative study of knowledge sharing infrastructures from the perspective of faculty members and graduate students of Shahid Chamran University of Ahvaz. *Library and Information Science Studies*, 9(19): 38-21. [in persian]

- Yusuf, F.O. & Iwu-James, J. (2010). *Use of Academic Library: A Case Study of Covenant University, Nigeria*. [online access [PDF] Use of Academic Library: A Case Study of Covenant University, Nigeria | Semantic Scholar]
- Zhang, H., Boock, M. & Wirth, A.A. (2015). It takes more than a mandate: Factors that contribute to increased rates of article deposit to an institutional repository. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 3(1): 1208. <https://doi.org/10.7710/2162-3309.1208>
- Zhen Y. & Ting, Z. (2010). The Current Situation and Countermeasures of Digital Library's Knowledge Management. *International Conference on E-Business and E-Government (ICEE)*: 2832-2834: 7-9. <https://doi.org/10.1109/ICEE.2010.715>